191. T. 5 (58)

Vereeniging.

Die ~~Dieper~~ Betekenis van ~~die Tweede Vryheidsoorlog~~.

Inleiding.

I Ander Lande: Holland, Noord-Amerika, Grieteland.

II Ons eie Land: Uitbreek, Verloop en Afloop. Dieper ellende.

III Die Dieper Betekenis: Nie materiële nie, maar ideële. Eenheid van Afrikaners. Taalkundig & Staatkundig. Gemeenskaplike kultuurbodem en veral gemeenskapl. vaderlandsliefde.

IV Besluit: Die wonder hierin, soos met ander dinge. Bevestiging van ons roeping.

Inl.: Heldedag staan vanjaar in die Teken van die Tweede Vryheidsoorlog. 50 jaar gelede dat Vryh.-oorlog uitgebreek het. Ons dink veral aan helde, heldinne en kinderhelde van ons volk wat hierdie stryd gestry het. Sekere staan meer uit as ander; maar elkeen het sy deel gedoen. Laat ons die dieper betekenis van hulle stryd nagaan.

I Maar laat ons eers na 'n paar ander lande kyk. Ons moet die regte

perspektief hê. Verskeie ander volke het ook vryheidsoorloë gevoer, maar laat ons net kortliks by 'n paar stilstaan.

<u>Holland</u>. Lank onder Sp. onderdrukking — politiek en geloof. Begrypsie hiervan. Posisie word teen 1567 ondraaglik, veral vanweë godsd. onderdrukking; Stryd breek uit. Eers net 'n stryd om godsd. vryh., maar weldra ook 'n stryd om staatk. vryh. 1581 — Sp. onderdaanskap word afgesweer, maar dit sou nog lank duur voor vryheid verseker word. Kwaai stryd, meeste provinsies onderworp, maar Holl. & Seel. gee leiding. Prins v. Oranje. Eindelik, 1648, Vrede v. Munster. Ned. vry. Deur vreid en vyand erken. — Welvaart, glorie, en grootheid. Na hy sy vryh. verseker het, het hld klein volk werklik groot prestasies gelewer.

<u>Die V. S. A.</u> Het ontstaan as kols. van Eng. op oostkus van Am. Vasteland. Virginia, Maryland en ander kols. van die Suide. Nu-Plym., Massachusetts en Nu-Eng. kols. in Noorde. Teen 1776 13 kols. — blanke bev. ongeveer 1½ miljoen. Onderdrukking deur die moederland. Bestuursregte ingekort, [illegible] belastings. Verneder[illegible]. Gees van verset. Toestand teen 1776 ondraaglik. Heldhaftige stryd. Vrede van Versailles, 1783. V.S.A. ontstaan, onafh. en vry. Enorme vooruitgang sedertdien. Blanke kol. in Am. en

S.-Afr. ingevoer ewe ond, maar Am. het sedert sy vrywording enorm vooruitgegaan – polities en ekonomies. Deur 'n vryh.-oorlog, die Am. + Vryh.-oorlog, het die magtigste staat ontstaan wat die wêreld vandag ken.

Griekeland. Gr. was lank deel van die groot Turkse Ryk. Van die Turke het die Grieke die wreedste onderdrukking te verduur gehad. 'n Ryk Turk kon sonder enige vrees vir straf 'n Griek se huis afbrand of hom selfs vermoor. Vir die Turke was die Grieke nogtel "rayah", d.i. ondergeskiktes. Eindelik het Gr. organisasies op die voorgrond gekom, veral Hetairia Philikè – Vereniging van Vriende. Bekende leiding van die Grieke vryheidsheld Ypsilanti, wat homself en sy persoonlike besittings volkome verseker het tot die gesag van sy volk. 'n Stryd van groot omvang het die Grieke ingestel, maar moeilikhede, volhardend volgehou. Eindelik in 1830, na 9 jaar van wrede, meedoënlose stryd het Griekeland volkome onafh. geword. Soos in sy klassieke grootheid, was hy weer vry en onafh. en kon hy as vrye staat sy plek onder die Europese state inneem. Dit was Gr. se vryheidsoorlog wat van die son van vryheid oor hom laaste opgegaan het.

II Hier het ons 'n paar voorbeelde van ander volke se vryheidstryd; laat ons nou na ons eie bodem kom.

Op 11 Okt. 1899 het die 2de Vryh. Oorlog uitgebreek.
Algemene pol. samestelling: twee klein
Boererepublieke teen 'n groot wêreldryk.
Het geweet – en pres. Kruger het geweet –
hulle kan oorwinning nie behaal nie.
Maar dit was 'n ideaal wat geroep het.
Eers nogal sukses: Magersfontein, Colenso
en Slag v.d. Stormberg. Maar op die duur
onmoontlik. Groot Eng. kolonnes het
na noorde getrek. Cronjé gee oor;
Blm. val; Pretoria val. Die President (74)
na Europa (Des. 1900.) – meer woorde daar. By
Hectorspruit pres. Steyn e.a. Komatiepoort.
Ressano – Garcia. – Grens tussen die twee.
H.C. Bredell e.a. by hom. Wat sal ons
verwag? – Wat doen Kruger? „Laat
ons bid" — dan Ps. 146:3: Zalig hy die in
dit leven ...: Groot tragedie: hy het
sy vaderland nooit weer gesien nie. In
vreemde oorlede — sy stofhuis — in eie
bodem weggelê.
Kryg verder ook 'n wanhoopstryd.
Guerilla-oorlog: invalle in Kaapland.
Lyding van burgers in veld; afgebrande plase; lyding
x March Phillips.
van vrouens en kinders in kampe.
Baie burgers na vreemde verban.
Eindelik het stryd hopeloos, nutteloos
en doelloos geword. — Kenspreuke van
vasberade bittereinders.
Onderhandelinge by Vereeniging — Vrede
31 Mei 1902. Groot ideaal: Vryheid, is
verlore. Diepe teleurstelling en verbittering
by baie. Onbegryplike teleurstelling. Manie
Maritz bring hy sy manne in noord-
weste. Vrouens en kinders keer terug

na hul plase, vee, nie plase nie, maar
afgebrande, verkoolde puinhope terug
op die werf die geraamtes van
skape en beeste rondlê. Maar ook
nie almal keer terug nie: in die
kampe het daar van hulle gesterf,
baie van hulle, honderde, duisende —
oor die 26,000! En burgers keer terug
uit die vreemde — ook nie almal
nie! Hulle soek hulle mense op: 'n
vrou, 'n moeder, 'n dogtertjie, 'n jong
seuntjie. Maar baie van hulle is
nie meer daar nie. En onder afdakkies,
tussen die swart puinhope saam-
getimmer, moet hulle tussen die
bouvalletjies maar ~~in ellende~~ en
wanhoop 'n nuwe begin maak. Baie
het geen geld nie; ander vergaan
byna van honger.
Waar die geliefde republikeinse vlae
gewapper het, waai nou die vlag
van die veroweraar. ~~Deur~~ Vernederd,
wanhopig ~~[illegible]~~ en ~~armoede~~ het ~~is~~ die Boerevolk
op die rand van die ondergang gestaan.
Dit was die afloop van die groot
Vryh. oorlog in S.-Afr.! Hoe anders,
skyn dit, as bv. in Holland, in
Am. en in Engeland!
Dit was oënskynlik die betekenis van
Vereeniging: dit was skynbaar die
beseëling, die bevestiging van die
groot treurspel van ons volk.
III Maar dit was, Goddank, nie die
enigste betekenis van Vereeniging nie.
Vereeniging het ook 'n veel dieper

betekenis gebied. En hoe radikaal verskillend was hierdie dieper betekenis nie van die oënskynlike of oppervlakkige nie!

Vereeniging, soos geen ander gebeurtenis nie, het ons volk tot 'n nasionale eenheid saamgevoeg. Toestand vóór die tyd. 4 gewestes, onafh. van mekaar. Versk. groepe onder Afrikaners in 4 gewestes. Gebreke aan ordelike ontwikkeling. Verwydering, verbrokkeling van volk. Maar nou kom met Vereeniging die besef: die ramp van die republieke is die ramp van die ganse Afrikanerdom. Die Afrikanerdom word één. Hierdie gevoel so sterk dat 8 jaar na Vereeniging die Afr. die stigting v. d. Unie v. S.-Afr. van harte gesteun en verwelkom het, waardeur die verenigde Afr. weereens verder saamgesnoer is. Ver., die beseëling van die ramp, het geword wat die naam bij self beteken: Vereeniging.

Vereeniging het verder vir ons volk ook groot kulturele groei en verdieping meegebring. Toestand in verband met ons taal vóór Vereeniging. Sterk in Kaapland. Egter in Vrystaat en Transvaal. Maar na Ver. groot opbloei in kuns en letter. Die gebeurtenis van die oorlog — selfs die rampe — het motiewe van digters en skrywers geword. Ons het 'n letterkunde, 'n bloeiende letterkunde, gekry.

Vereeniging het in twee ander dele bygedra om Afr. in gemeenskaplike kultuur

bodem te gee. Die bewonderenswaardige heldedade van die oorlog; die aangrypende lyding en hartseer van die swakkes; die veragting vir die verraaiers en die hendsoppers — dit alles het ons gemeenskaplike eiendom geword en ons 'n gemeenskaplike kultuurbodem gegee. Daar die Tradisies van die Vryheidsoorlog het ons ons Afr. gesindheid [illegible] geword. Ver., en by dieper bet., het ons ons in groter, ruimer vaderlandsliefde gegee. Afr. van vóór Vereeniging het uit sy oogpunt eng gedink en gevoel: of Kaapl. of Vrystaat of Tvl. Maar na Vereeniging het hy uit sy oogpunt in ruimer trant gedink: van ons S.A. sy vaderland. Dus sy vaderlandsliefde het die Afr. groter geword.

Ver. — dit moet oënskynlik 'n ramp was — dit het in werklikheid die redding van ons volk geword.

IV Ons kan begin nou ons sê: ons sien dit voor ons oë, ons sien dit maar ons verstaan dit nie.

Dikwels hoor ons van die wonder in ons gesk. — die eerste volksopstand; die boere in die Kaapse binneland; die Voortrekkers. Maar bo dit alles nog die wonder van Vereeniging. Dis wonderlik vir ons die stilstaande bewustwording van ons roeping in hierdie land. Ons sien hier wat ons reeds by die ou klassieke volke sien, die Grieke en die Romeine. Die drama het 'n nuwe plek by hulle ingeneem

maar in die drama was dit nie die blyspel of die spel met die mooi gelukkige afloop wat die besieling vir die volk gebring het nie. Dit was die treurspel, die ontsettende tragedie; dikwels in die lewe van helde gode ontleen, wat hulle die meeste aangegryp en besiel het. So ook vir ons was Ver., die tragedie, die diepe treurspel, in werklikheid die besieling. Laat ons dankbaar wees hiervoor; laat ons besieling hieruit put; laat ons die verantwoordelikhede hiervan aanvaar. Laat ons nie onsself in ydelheid op die skouer klop en sê ons is so goed of so goed nie, of swaar het ons ander nie, dit geweet nie. Maar laat ons in dankbare bedeesdheid die Here dank vir ons helde van die verlede, en eensgesindheid vir die helde en heldinne van die Tweede Vryh. oorlog. Laat ons ook dankbaar wees dat wat vir hulle verloor was, tog in werklikheid vir hulle en vir ons oorwinning was. Laat ons die verantwoordelikheid aanvaar wat Ver. op ons gelê het: om as egte Afr. onwrikbaar voort te wandel op die pad van S. Afr. en [illegible] die idealé van die Afr. in hierdie land suiwer te handhaaf en voort te dra.

As ons dit doen dan was die afloop van ons Vryheidsoorlog in werklikheid tog nie anders as dié van Holland en Amer. en Gr. nie.